

24.

ACC. N:R M. 16460: 1-23.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Kerstin Dahl*
 Härad: _____ Berättare: *Karl o. Anna Rydgren,*
Hospitalsgata 3, Lund
 Socken: *Lunds stad* Berättarens yrke: *vårhögare o. textilarbetska*
 Uppteckningsår: *1965* Född år *1884/1891 Dalsjöfors o. Lund*

Stadstraditioner I s. 1-23.

LMF 126
a-o

Skriv endast på denna sida.

24. A. o. C. Rydgren
f. 91 o 84

FOLKLIVSARKIVET

FINNGATAN 8

Dahl

23 ms

LUND

M.16460.

Ifylles av uppgiftslämnaren

Berättarens namn: Anne Rydqvist
" födelseår: 27.6 1891
" födelseort: Penningsgata 7 Lund
" yrke: Textilarbetserska

Makes/makas namn: Carl Rydqvist
" födelseår: 7.11 1884
" uppväxtort: Dalsjöfors Vg. Hålsund 1910
" yrke: Värdgäst

Faders namn: Per Olsson Carl W. R.
" födelseår: 1854 11.11 Vg
" uppväxtort: Hälsjöberg
" yrke i staden: Slussmakare Soldat
" yrke före ev. in-
flyttning till staden: Lantbrukslärling

Moders namn: Anne Olsson
" födelseår: 1891
" uppväxtort: Hälsjöberg Vg.
" yrke i staden: Handlaren Handlaren
" yrke före ev. in-
flyttning till staden: Handlaren

Farföräldrars yrke: Lantbrukare
Morföräldrars yrke: — li —
Antal syskon: 10 st.

24.)
ACC. N:R M. 16460:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Fru Anna Rydgren är född 1891 i Prennegatan 7 i Lund och har bott i Nöden i hela sitt liv. Maken, Carl Rydgren, kommer däremot från Dalsjöfors i Västergötland och flyttade till Lund 1910. Fru Rydgrens far var skomakare och hette Per Olsson, född 1854. Han var först lantarbetare i Häckeberga innan han flyttade till Lund. Där arbetade han som skomakare hos en som hette Andersson, och var kvar på den platsen till storstrejken. Eftersom han hade varit hedersledamot i fackföreningen och således inte betalat någon avgift, fick han heller inget understöd. Då beslöt han att börja arbeta hemma och han fick låna maskiner av mästaren. Han hade även en gesäll till hjälp. Han försörjde 5 personer på detta utan att behöva be om understöd i någon form så han måste ha förtjänat ganska bra med pengar. Modern hjälpte förstås också till med försörjningen genom att gå bort och tvätta för 1.50 om dagen plus maten. Då började han kl. 5 på morgonen och höll på till kl. 22. Hon stod nere vid Höje å och bankade vinter som sommar. Fadern som satt hemma fick passa barnen. De var emellertid i skolåldern och så pass gamla att de klarade sig ganska bra själva. Modern var ej med i någon fackförening.

Fadern tjänade också litet extra genom att vara vaktmästare på sjukgymnastinstitutet på Sandgatan. Det var under major Thulin. Men det höll han bara på med i ett par år. Barnen fick naturligtvis hjälpa åt att sköta en del sysslor hemma. De gick t.ex. och handlade en del av materialet till fadern och fick 2 öre för det, "och det var som 10 kr nu". När fru Rydgren var 12 år började hon som springflicka hos Olsson och Lundegårds och fick för det 5 kr. i månaden. Det var bra att jobba där och de var rysligt snälla på alla sätt. Bl. a. fick hon hela konfirmationsdressen av dem. Efter konfirmationen

ACC. N:R M. 16460:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

började hon som jungfru hos en slaktare och tjänade då 10 kr. i månaden. 1908-1929 var hon väverska hos Borgs. De andra syskonen arbetade också, en var konstväverska, en for till Amerika. Fru Rydgrens mor födde 11 barn, men 7 av dem dog redan i späda ålder. 3 dog inom loppet av 14 dagar i olika olyckshändelser, men det var innan fru Rydgren föddes. De pengar döttrarna förtjänade fick de lämna hemma och föräldrarna gav dem 1 kr. i månaden och ibland inte ens det.

Föräldrarna ägde huset på Hospitalsgatan 3. Men någon gång omkring 1906-1907 gick fadern i borgen för en jude och förlorade huset. Nu hyr Rydbergs 2 rum och kök där för 97 kr. i månaden. Det finns både värme och w.c. sedan 1942 då dåvarande ägaren företog en grundlig ombyggnad och renovering. Makarna vet ej exakt hur gammalt huset är, men det blir snart 100 år. Första tiden de bodde där efter att föräldrarna hade förlorat huset betalade de 8 kr. i månaden, senare höjdes det till 25, men då var lägenheterna mindre än de är nu. På första våningen fanns det 3 lägenheter mot nuvarande 2. ~~Rydbergs~~ Före kriget hade man barakokskamin i ett rum, i det andra stod en kakelugn som aldrig användes. I köket fanns vedspis och primuskök, som man använde på sommaren. 1920 fick de elektricitet och gas.

Föräldrar och barn hade inte skilda sovrum och barnen låg skavfötters i sängarna. Föräldrarna var mycket nöjda med huset och trivdes bra. Möbleringen bestod av "vanliga" möbler, soffa, säng, bord, stolar och så en vagga till spädbarnet. Maten man åt var husmanskost, inte så mycket kött men vällagat och gott det som var. Soppa, sill och potatis, stekt fläsk, bruna bönor, ärter och fläsk o.dyl. De fick ofta fläsk av släktingarna på landet. Varje morgon fick de också

ACC. N:R M. 16460:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

nya franskbröd av bagaren som kom kl.6. Det var den enda lyx som bestods och man åt dem utan smör. Modern bakade själv någon gång men annars så köpte hon mest färdigt t.ex. små runda limpor för 8 öre styck. Mjölkkördes också omkring den kostade 3 öre litern för kärn- och skummjolk och 11 öre för vanlig mjölk. Det var alltså slutet av 1800- och början på 1900talet. Vidare hade man dricka på stora kaggar. Familjen ^{Olsson}~~Rydberg~~ hade det tydligen ganska gott ställt och fru Rydberg säger att hon aldrig någonsin behövt svälta eller vara hungrig. Under krigsåren hade de två potatislotter på väster, som gav dem potatis hela tiden så de behövde aldrig övergå till rovdieten. De odlade morötter och gurkor där också.

Fru Rydbergs far åt aldrig hästkött, men den övriga familjen tyckte att det var det finaste köttet man kunde få, bättre än oxkött. Men var gång modern skulle göra köttbullar, fick hon köpa köttet helt och mala det hemma så att fadern själv skulle kunna kontrollera att det inte var något hästkött i, och så fick hon noga skrubba stekpannan varje gång den hade använts till hästkött. "Det kan man kalla vidskepelse". Fisk i alla former var däremot hela familjens förtjusning, det tröttnade de aldrig på. Några grönsaker förutom dem de odlade själva förekom inte. Bakom huset hade de ett tag en trädgård med äpple och krusbär och blå vindruvor.

Familjen handlade sina varor i någon av de affärer som det fanns gott om i de kvarteren, samt på torget. Man betalade 80 öre för fläsket, 75 öre för ett tjog ägg, 5 öre litern för potatisen, ett tjog sill 25 öre och 10 öre för två salta sillar. Man åt övervägande kokt mat för modern ansåg att det var både nyttigare och drygare.

ACC. N:R M. 16460: 4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Bland husgeråden ingick en stekpanna, en emaljerad gryta, en stekgryta, en kaffe-panna med påse, den var absolut nödvändig, samt ett våffeljärn. Knivarna som användes var gjorda av ett material, som rostade omedelbart om man ej skurade dem med aska efter användandet. Vidare hade man även en kaffekvarn och man brände kaffet själv. Under första kriget plockade de veteax och brände dem till kaffesurrogat, det smakade inte bra, men det fanns inte någonting annat att tillgå. För övrigt klarade de sig bra under kriget. I ett av enkelrummen bodde en slaktare. Han åt hemma hos familjen Olsson och han brukade ta med sig kött hem. Han fick ju alltid litet extra när han var ute och slaktade.

Modern kokte saft, lingon och frukt på hösten som de sedan hade och åt av under vintern. Ägg brukade de också ha, åtminstone var söndag. Vid konserveringen använde modern en stor flatbottnad gryta som hon lade handdukar i och sedan ställde burkarna på. Potatisen som de fick från sin potatislott förvarades i källaren. Först hade de bara en källare ute på gården men senare byggdes huset om och då fick de källare under huset.

Varje dag åt man tre mål samt mellanmål. Först på morgonen var det kaffe med smörgås (eller rättare franskbröd utan smör), mitt på dagen åt man huvudmålet, middagen och sedan åt de kvällsmat strax innan sängdags. Eventuella mellanmål bestod av ett glas mjölk till barnen och kaffe till de vuxna. De hade inte några bestämda tider utan var och en åt när han eller hon kom hem och slog sig då ned vid bordet där det fanns en stol ledig.

Modern vävde tyg till kläder åt flickorna, "det var precis som de var stärkade" Hon sydde dock inte själv och de hade heller ingen symaskin i hemmet. Tyget lämnades

ACC. N:R M. 16460:5

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

i stället till en sömmerska i Prennegatan och hon sydde likadana kläder till alla fyra flickorna. De hade kjol och blus med krage och krås å halsen. Utanpå det bar de alltid ett förkläde för att spara kläderna inunder. Kapporna de fick var däremot köpta, men de var också det enda. De hade alltid skor som fadern sydde åt dem. De var raka så att man kunde ha dem på vilken fot som helst. De använde nästan aldrig trätofflor, fru Rydgren fick ett par en gång men hon kunde inte ha dem för hon slog bara sömmer fotknölarna. Fru Rydgreus föräldrar var arbetsamma och skotsamma men det fanns många hem där fadern bara söp. Grannarna brukade hjälpa varandra om de kunde "vi har mättat många, min man och jag." Fru Rydgren och hennes systrar gick mest barhuvade när de var små, men modern hade alltid sjalett, hon använde aldrig någonsin hatt. Sjaletten var av svart silke med bländer. Fadern hade mössa ibland hatt.

De mer välbärgade fruntimmren hade hatt och stora capar, "såna som är moderna nu igen" Fadern var klädd i kavajkostym som var köpt. "men en gång lät han sy en svart bonjour till en begravning. Han brukade spela bastuba på bröllop och begravningar och då gällde det ju att vara snygg". Arbetarna hade mest blåkläder eller vita byxor och blusar (t.ex. snickare) precis som de har nu. Far hade ett stort läderförkläde på sig när han jobbade. Modern var klädd i sjal om vintern, det var varmt och skönt det vet fru Rydgren av egen erfarenhet för hon har själv använt det någon gång. De kyrksamma var alltid svartklädda och kom med en bönebok i handen. Men det fanns inte så många kyrksamma i Nya stan då, bara frälsningsarmen. Något särskilt ungdomsmod eller liknande förekom inte då i alla fall inte som nu, men en tid var det förstås modernt med valkar i håret och mössor med ståltråd i. "De kostade 3 kr. och gjorde en $\frac{1}{2}$ meter högre än man var. När man tvättade dem var

ACC. N:R M. 16460:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

man tvungen att spänna ut dem på tork efteråt, annars drog de ihop sig och miste formen totalt. De var moderna när jag var 15-16år".

Barnen sade alltid mor och far till sina föräldrar, aldrig du, det var förbjudet. Men det fanns en liten parvel som brukade komma in till far och se på när han arbetade och han sade "du" till far och det tyckte far bara var sött. Men när fru Rydgren en gång sade likadant fick hon så mycket smäll att hon inte kunde sitta. "De var mycket stränga både mor och far". Föräldrarna sade alltid du till varandra. Släktingarna fick barnen inte heller säga du till och inte till andra äldre personer, utan det var alltid farbror, moster även om de inte alls var släkt.

Modern skötte själv om spädbarnen. De hade en vagga till dem. Senare när barnen blev äldre och modern arbetade mycket borta hade fadern den närmaste uppsikten över dem och gav dem tillrättavisningar och ibland smäll när de hade varit ute på "något självsvåld, slagit sänder eller svarat för sig". Barnen måste ovillkorligen lyda sina föräldrar och gjorde väl det också för det mesta.

På kvällarna satt de hemma och läste läxor och sedan var det i säng kl.8. På sommaren fick de vara ute till kl.9 och om de glömde bort tiden när de höll på med sina lekar nere på Esplanaden kom fadern och hämtade dem med spannnremmen i handen och de andra barnen skrek: "Skynda, skynda, nu kommer farbror Olsson och han är arg". Familjen var alltid tillsammans när de kunde det. På sommaren for de till Bjärred med charabangö. Två familjer lånade häst och vagn, tog mat och dryck för hela dagen och for iväg och badade. De körde iväg vid 7-8 tiden på morgonen och kom igen på kvällen. Det var verkligen ett nöje. De hade även bekanta som exerceerade på Revingshed och de for dit ibland med mat till dem.

ACC. N:R M. 16460:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

De hade släktingar på Korsgatan, han var vaktmästare på barnkrubban. Den var donerad av fröken Friedenfeldt. Man hade soppkokning där, för 40 öre fick man en portion, det var under arbetslösheten för c:a 50 år sedan.

Olssons hade släktingar på landet vid Häckeberga, de umgicks mycket, mest var det de som kom in till stan och hälsade på och så brukade de ta med sig mat, fläsk, smör och potatis.

Det fanns en man som kallades "kloka gubben från Svedala" och han brukade bo hos Olssons när han kom till stan och ha sin mottagning där. Folk köade i tiotal för att bli undersökta av honom. Men fru Olsson ville inte ha honom kvar, så hon sade åt honom en gång att han fick hitta någon annan stans att bo nästa gång han kom till Lund." Då blev han naturligtvis arg och hotade med att förhäxa väven för mor. Och när han hade rest och hon skulle till att väva nästa gång så kunde hon inte slå igenom hur mycket hon än försökte. Inte ett enda skott! Då kom mormor och hon frågade genast om det var kloka gubben som hade varit i farten, i så fall visste hon bot. Hon tog då skotten och glödgade dem och sedan gick det att väva. Det var minsann vidskepelse på den tiden."

Fadern hade inget umgänge utom brodern, som bodde på Korsgatan. Fadern brukade spela kort på fritiden, han som så många andra. Men han spelade mest 12:a och det kostade ingenting, annars var det vanligt att spela om pengar, många spelade bort hela sin lön på fredagkvällen. Modern hade inte heller något stort umgänge -det var hyresgästerna ibland, svägerskorna och en fru Sjöström. De brukade dricka sitt eftermiddagskaffe gemensamt någon gång, men annars så skötte man sig mest själv. Under första världskriget fick de kaffe från en bekant i Stockholm

ACC. N:R M. 16460:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

som sände ner det.

Barnkalas hade man aldrig.

Konfirmation Fru Rydgren gick och läste för pastor Haradsson. Alla fick en bibel i gåva, det var "gamla översättningen" i frakturstil. Det fanns i läsgrupper 2 stycken som var ganska okunniga och de fick i stället "nya översättningen" för den var lättare att läsa, eftersom den inte var skriven med frakturstil.

Konfirmationsklänningen som hon alltså fick av Olsson och Lundegårds när hon slutade där, var svart, lång, med sju våder. På huvudet hade hon en stor vit "tyllehatt" Efter kyrkan var det en liten kaffebjudning hemma för släkten. Förutom några blomsterbuketter fick hon inga presenter.

Barnen i familjen gick i söndagsskola i Betania som låg på Bredgatan¹¹ och de ordnade någon gång utfärder och så julfest. Med skolan var de ibland på utflykt, men det var bara till Kungsmarken.

På Folkets Hus hade man teater och fru Rydgren var där en gång, när hennes syster Sofia var med och spelade. Det var i början av 1900-talet och man gav Värmlänningarna. Några kamrater till Sofia var med tidigare och de tog med henne, för de visste att hon var intresserad och att hon hade en vacker sångröst. Det övriga nöjeslivet bestod av bio ibland. Det kostade 35 öre. Bäst var Viktor Sjöström. Hennes systrar gick ut och dansade också, men fru Rydgren har aldrig gjort det. Sport ~~gick~~ ägnade man sig inte så mycket åt. De fyra flickorna i familjen hade två par skridskor att dela på, så om de skulle åka fick det bli varannan dag. De brukade hålla till på dammen vid dövskolan.

Leksakerna bestod av trasdockor som modern gjorde. Hon sydde även en omgång

ACC. N:R M. 16460:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

kläder till dem men ville de ha mer att leka med fick de knåpa ihop dem själva. De fick aldrig leka inomhus med sina kamrater, hemma skulle man bara umgås med familjen. Fru Rydgren säger att det var likadant på andra ställen. Utomhus hade man däremot lov att vara och leka t.ex. hoppa band och hage, spela kula kasta boll, leka pjätt och gömme. Gömme gick till så att en stod med agsitet dolt och räknade till 100, medan de andra sprang och gömde sig. När han räknat färdigt sade han "ingen tjuv bak, ingen fram, ingen vid sidorna" och sedan började han att leta. Den som först blev hittad och "dunkad" han fick räkna nästa gång.

I Nöden fanns det också alltid gäng som sprang omkring och gjorde narr av gamla människor och judar. Judarna var inte populära. Många av dem ville aldrig arbeta och det sågs inte med blida ögon av den svenska befolkningen. De var rädda för de svenske också, de sprang som yra höns för fulla svenskar, och ibland kallade de till och med på polis. En jude drog brandskåpet och trodde att han kunde tillkalla polisen på det viset. Men i stället fick han böta 25kr. Slagsmål var det ganska ofta, dels mellan olika gäng, dels mellan judarna och svenskarna.

Det fanns en jude där mere som hette Orlansky, han var ryss och judap^rät och hade hand om judaskolan och lärde barnen hebreiska. När han först kom till Sverige var han mycket dåligt klädd, men han hade inte varit här lång tid förrän församlingen hade samlat ihop till nya kläder i stället för den gamla gråa långa rocken med rep i stället för skärp i midjan. Många judar tjänte sig rika under första världskriget och lurade svenskar.

ACC. N:R M. 16460:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Fru Rydgren hade två äldre och två yngre systrar. De övriga barnen i familjen dog redan innan hon föddes. Om bemärkelsedagar i familjen har hon inte så mycket att berätta, eftersom de inte firades så mycket.

Vid dopen kom prästen hem och förättade ceremonien där. Efteråt bjöds släkten som var närvarande på kaffe. Fru Rydgren minns inte någonting om detta själv men hennes föräldrar har berättat att de ibland hade middag först. Det var mycket noga med faddrar, men barnen hade sedan inte någonting med dem att göra. Fru Rydgren minns inte att hon någonsin träffade sin fadder.

Hon konfirmerades i Domkyrkan. Det var bara flickor som gick fram samtidigt.

Till skolavslutningarna skulle man göra sig litet extra fin. De var vanligt att skolflickorna tvättade håret och doppade det i svagdricka och flädade det hårt för att det skulle bli krusigt och fint. Håret blev styvt som svinborst av denna behandling. Alla skolbarnen marscherade från skolan till kyrkan med flaggor i händerna på examensdagen men även på Gustav-Adolfsdagen. I hemmet gjordes inga särskilda arrangemang.

Förlovning och lysning tog de ut nästan samtidigt och vigseln skedde strax därefter. De vigdes borgerligt. Det gick så snabbt att modern frågade dem när de kom hem om borgmästaren inte hade varit hemma.

Silverbröllop och guldbrylllop firades inte.

Begravning hos Olsons skedde under värdigare former än vad som ofta var fallet bland folket i Nöden. De hade middag och kaffe men ingen sprit, för begravningsgästerna. Fru Rydgren berättar att en familj som bodde i huset hade haft begraving och middag efteråt. Karlarna hade brännvinsflaskan med sig i fickan och drack sig ordentligt fulla. "Förr skulle de krypa hem från en riktig begravning".

ACC. N:R M. 16460: //

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kortspel förekom också. Den döde lades i tvättstugan som var klädd med lakan.

Gården och gatan utanför ströddes med granris. Om man hade ett fotografi av den avlidne skulle det också prydas med grankvistar. Vid graven nedlades kransar.

När modern dog kom en morbror från landet med en pärlkrans, med svarta och vita pärlor och Kristusbilden i mitten. De var ganska vanliga på den tiden. Man hade också begravningskarameller med svart och vitt papper omkring och gräddtårta med svart kors.

Namnsdag firade man aldrig, bara födelsedag och då mest när man nollade. Det är bara upplänningar som firar namnsdag säger fru Rydgren. Som barn fick de ett nytt förkläde, en bok eller något annat de behövde till skolan till födelsedagspresent. Eventuellt en extra sockerring eller dyligt.

När de nollade brukade de först ha mat sedan kaffe och gök och toddy. Då var det fest i skomakargården. Släkten var närvarande, dels farbrodern som bodde i Korsgatan dels morbröderna från landet och de ras fruar.

Till julen fick de skinka från landet, och så hade de lutfisk och risengröt.

Modern bakade pepparkakor och vetebröd och klenäter. Dopp i grytan hade de inte

"för det har ej vi skåningar". Förutom att man åt och drack extra gott pyntade

man också huset litet extra till jul. De hade julgran med ljus och karameller

och deras katt gick och naggade på karamellerna utan att någon först såg det.

Fadern trodde att det var någon av flickorna och gav dem stryk, när de inte

ville erkänna, ända tills de en kväll fick syn på den riktiga boven. Jultomte

hade de inte, och inte så mycket julklappar heller. Men julstämning fanns där

ändå, de prydde lampkuporna med rött och vitt glanspapper och gjorde korgar, som

ACC. N:R M. 16460:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

de hängde i granen.

Vid nyår sköt man med ryska smällare precis som nu, samt hade litet extra gott att äta och dricka (ingen traditionell maträtt)

Under trettonhelgen klädde ungdomar från gatan ut sig till stjärngossar och kom och sjöng och fick litet pengar, som de blev osams om när de skulle dela.

Till fastlagen fick man en vetebulle med mandelmassa men ingen grädde, som det är nu. Litet fastlagsris hade de också.

Under påsken skulle man rulla ägg. De brukade hålla till bl.a. på gården till huset där Olssons bodde. Det gick till så att man lade kokta och okokta ägg på en rad och tävlade om att pricka dem med garnnystan. På landet slog de katten ur tunnan. Barnen klädde ut sig till påskkäringar med sjalett om håret och sotade ansikten, samt påskris i händerna. De sprang runt och knackade på fönstren och önskade glad påsk på skärtorsdagen. De roade sig också med att fästa remsor av papper eller tyg på de äldres ryggar. På långfredagen skulle man helst inte göra någonting. De gamla religiösa satt i kyrkan hela långfredagen.

Valborgsmässoaftonen märkte man ingenting av, det var mest studenterna som firade den. För övrigt var det alldeles för trångt och kringbyggt i Nöden för att man skulle kunna göra upp några eldar. Förste maj var det ju demonstrationståg och fadern gick med, men barnen fick stanna hemma "för det skulle va för såna som förstod vad det gällde". Men när de blev äldre gick de också med.

Annan dag pingst för hela familjen till Bökeberg med häst och vagn. Man hade mat och dryck med sig och där ordnades det med lekar och dans av dem som ägde restaurangen. Men på pingstdagen fick man inte roa sig.

På midsommaraftonen prydde de en midsommarstång med blommor och grönt. Stången

~~stod av släktningarna på landet.~~

ACC. N:R M. 16460: /3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

fick de av släktingarna på ~~landet~~ landet och kring den dansades det till solen gick upp. Fadern spelade bastuba och så fanns det alltid någon som trakterade ett annat instrument också. Modern bjöd alla som kom dit på kaffe, det var folk från husen runt ikring som infannsig. Även skolkamrater till flickorna Olsson. Karlarna tog sig väl en kaffegök, men det hände bara när det var fest där hemma. 65öre litern fick man ge för renat, något annat hade man aldrig.

Mårten, då brukade de ha lutfisk, "för det var ju aldrig tal om gäss". Det var för dyrt. Risengröt hade de också.

Lucia firades bara i skolan, inte i hemmen. "Vi hade inga lussekatter här nere, det finns bara uppåt landet och så på sjukhusen förstås".

Fru Rydgrens föräldrar var kärnfriska och behövde inte kalla på någon doktor, inte heller anlitate de "kloka". Men huskurer mot smärre åkommor hade de ju. Mot ont i magen skulle man ta en besk och vid värk var det bra att bada saltbad på badhuset eller bada i tallbarsolja i baljorna i tvättstugan. En gång blev flickorna smittade med scharlakansfeber av en annan familj som bodde i huset. De fick då isoleras i den familjen i 6 veckor och en skylt sattes upp på dörren. "Får ej beträdas. Smittosam sjukdom". För att ta febern hade man fabertermometrar och temperaturen skickades upp till doktorn på lasarettet. Modern lämnade in mat till dem men hon fick göra det vid dörren och akta sig för att komma in. När de hade tillfrisknat var man tvugna att låta röka lägenheten för att få bort smittan. Alla syskonen föddes hemma. Barnmorskan kom och hjälpte till vid förlossningen samt tittade till familjen och modern åtta dagar efteråt. Modern hade aldrig mjölk så barnen fick använda nappflaska. Fru Rydgrens egna barn är födda på BVB. Hon ammade sina till de var årsgamla.

Exec 24

Mat 2.9-4

Spencer 8-13

on seder

Socialt 2.14

10/100

ACC. N:R M. 16460:14.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När man skulle bada fick man antingen göra det i tvättstugan eller på badhuset. I tvättstugan tvättade man naturligtvis även kläderna. Som tvättmedel användes soda och björkaska, som skulle kokas. Tvätten kokades, tvättades två gånger och kokades igen. Den blev mycket renare och vackrare på det viset än om man använder maskin. Sönsammare var det också, men väldigt mycket arbetsammare.

I husen nere i Nya stan fanns det gräsligt mycket ohyra, råttor och allting. Det är borta nu, men då fanns det inte ett hus utan extra hyresgäster.

Socialvård. Man fick begära hjälp på försörjningshemmet. Där undersökte de noga om man var i behov av det eller ej, och de skulle ha reda på allting om en från födelsen och framöver. Det är mycket lättare att få hjälp nu. För olika delar av staden fanns det kretsöverordnade, som fick meddelande vilka som skulle ha understöd och hur mycket. För det mesta rörde det sig om fem kronor var fjortonde dag. I stadens styrelse satt det nästan bara präster och de ansåg i allmänhet att de som inte arbetade inte behövde någonting. Men en präst, som ansågs väldigt religiös och bra, han förskingrade pengar och smet iväg till USA, så det var nog litet så och så med dem med.

Många gick till Frälsningsarmén och där fick de mat och kläder, men det var ju aldrig tillräckligt, utan de fick halvsvälta. Sedan fanns det också privatpersoner som ägnade sig åt välgörenhet, t.ex. fröken Westerdahl som hjälpte till och hade soppkokning. För 20 öre fick man en liter soppa med kött och potatis i. Hon höll till vid Krafts torg och var med i arbetslöshetskommittén också. Det var svårast för de gamla. De fick gå och bettla i husen. De fick kläder och mat, inte pengar.

Diakonissorna delade ut julpengar, 2-3 kronor till dem som hade bett om hjälp.

ACC. N:R M. 16460:/5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

an fick alltså gå dit och hämta.

Barnen tog hand om sina föräldrar när de blev för gamla för att klara sig själva. Hade de inga barn som kunde göra det, hamnade de på fattighuset, som låg där vid Själbodgatan- Algatan. Frälsningsarmén gick också och besökte gamla. Ovanför porten till Fattighuset stod det skrivet "Den som icke arbetar, skall ~~h~~ heller icke äta". Det var en skam att behöva anlita fattighuset om man var aldrig så sjuk. Så länge de kunde, så arbetade de. Min mor reste till Malmö en gång i månaden och sålde sina trasmattor på Möllevångstorget. Andra gick så länge de orkade på tvätt och strykning och barnpassning och liknande. Då fick de högst två kr. om dagen plus maten. De började bittida och slutade sent.

Om någon var långvarigt sjuk, kom han till Mårtenslund (fattighuset) Det kostade ingenting, för ingen hade någonting att betala med förrän pensionen började komma 1913 eller 1914. När den började blev det mycket lättare för alla människor. Från arbetsgivaren fick man aldrig någon hjälp, men från fackföreningen fick man litet vid långvarig sjukdom. Grannarna kunde hjälpa till någon enstaka gång men det var inte ofta.

Kooperation. "De olika husen brukade sluta sig samman och inköpa fläsk och potatis och socker och sådant. Husvärden brukade ta hand om det, så här var det mor och far som skötte det. Det kallades att huset hade "fora" d.v.s. en sammanlutning. Däremot köpte man inte in saker som man sedan ägde gemensamt. Det fanns förstås de som hade en mangel som man fick använda mot att man betalade 10 öre i timmen. Det var likadant med vridmaskin. Nu är det ju så lättsamt med tvättmaskin, men det blev bättre och vackrare förr och slet ej så på tvätten.

ACC. N:R M. 16460:16.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

På Mårtenstorget låg den första kooperativa affären, för hette den. Föräldrarna handlade där men var aldrig medlemmar. Sedan kom även kooperativa Fenix sin första affär i Lund. Den låg också på Mårtenstorget, där American Press är nu. Det var ett litet rum bara, med en trappa som gick upp till andra våningen. Det var i början av 1900-talet. Många tyckte bättre om att handla hos privata affärer, för de kooperativa affärerna har alltid varit snåla och aldrig givit någonting in på handen.

Ibland hjälptes de olika familjerna i huset ~~at~~ varandra med hemarbete, som t.ex. tvätt skurning barnpassning.

Fadern var med i en sjuk- och begravningskassa som hette "200", det var den första som fanns, sedan började Solid. Man fick en krona dagen vid sjukdom och 100:- vid dödsfall, det gav ju en ganska god hjälp. Fadern var även med i fackföreningen och det tyckte han var bra. Det var inte så allmänt förr, för folk mistroddes styrelsen, att de tog hand om medlemsavgifterna för egen räkning.

Men efterorstrejken 1909 blev det mer allmänt att gå in i fackföreningar. Strejken varade i flera månader för somliga t.ex. metallarbetare. Inte fullt så länge för textilarbetare. Många blev "stämplade" om de arbetade för mycket för fackföreningen, strejkbrytare blev också "stämplade". De ^(våra arbetare) följde efter dem hem och tog reda på vad de hette och var de bodde och sedan fick de inte arbeta. Så kunde de göra då, men det går inte nu.

I sockerfabriken i Svedala utbröt en strejk 1902. Då kom det studenter dit och arbetade i stället, så att produktionen inte stoppades. Men arbetarna blev fruktansvärt uppretade och "kom i lynchning" så man måste tillkalla ridande polis. Där var ett gräsligt liv och folkmassan höll på att slå ikull

ACC. N:R M. 16460:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

hästarna.

Förr var studenter mycket mer emot arbetarklassen än de är nu. De kunde inte gå förbi arbetare utan att ge dem stickord. Det var ju också bara överklassen som hade råd att hålla sina barn i skolor.

Hemma hos Olssons prenumererade man på en daglig tidning, först "Tidningen Lund" ~~xxx~~ som bestod av fyra sidor. När "Arbetet" startade, övergick de till den i stället. Men innan dess hade de haft en som hette "Folkets tidning" Föräldrarna var socialdemokrater och det blev barnen också när de hade blivit gamla nog för att ha en åsikt. Det var helt naturligt att man röstade med arbetarnas eget parti, de andra partierna nämndes knappt. Fadern gick med i demonstrationståget förste maj. De samlades på Mårtenstorget och tågade till Folkets Park. Många hade med sig mat och dryck och stannade kvar där efteråt för att spela och sjunga och ordna med lekar. Men i familjen Olsson fick ju barnen inte gå med, så det var aldrig aktuellt för deras del. Fru Rydgren hörde aldrig att någon var motståndare till demonstrationståget, "här nere var vi jämngode fattiglappar" Men de religiösa var aldrig med i fackföreningen de gick bara i kyrkan. Då fanns det inte så många frikyrkor som nu, bara Frälsningsarmén och Betania.

Politisk propaganda förekom ju först och främst vid förste maj då arbetarna gick med sina banderoller. Men även vid val, fast inte så mycket som nu. Minst en månad före varje val var det i alla fall stora mäten (påstår herr Rydgren, fru Rydgren säger att det nog bara gäller upplämningar och att skåningar var för slöa av sig för sånt).

ACC. N:R M. 16460:18.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Beträffande kungadämet var det någonting som man kunde ha eller mista det spelade inte så stor roll. De hade inga kungabilder på väggen hemma, men det var vanligt med kungafamiljen i oljetryck hos andra familjer på den tiden. En familj hade Oscar och Sofia på varsin stor tavla. När Oscar dog satte de sorgflor på tavlan.

Familjen var protestanter, men inte nämnvärt religiösa. Det blev så och så med kyrkgången, de brukade gå vid högtiderna ibland och barnen gick varje söndag ~~ixx skolan på Betanien~~ med skolan på barngudstjänst på eftermiddagen.

I julottan i Domkyrkan gick de inte, herr Rydgren var en gång, men där var så trångt så folk svimmade, så det blev både första och sista gången för hans del. Däremot gick de på Folkets Hus julotta nästan varje jul.

I hemmet förekom inga som helst böner eller något tal om religiösa ting. I skolan däremot lästes böner gemensamt tre gånger om dagen. De gamla människorna läste väl kanske också böner hemma ibland. Frikyrkorna sades bestå av bara skojare "och det kan man väl hålla med på en del".

När barnen gick och läste förhörde föräldrarna läsläxorna, men det var väl mest för att de inte ville skämmas för okunniga ungar. Det var viktigt också att de såg snygga och prydliga ut när de gick till nattvarden.

Beträffande borgerlig vigsel så sade föräldrarna till fru Rydgren när hon gifte sig: "Tror du inte att han lämnar dig nu när ni bara är borgerligt vigda". Det var en vanlig inställning förr att borgerlig vigsel inte var lika bindande som kyrklig. Då var det bara arbetare också som vigde sig borgerligt, ej bättre folk, som hade råd att hålla bröllop.

ACC. N:R M. 16460:19.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Inställningen till prästerna var den att de fick sköta sitt så sköter vi vårt. Det fanns inte så många präster heller i Lund då, 2-3 stycken bara. Men staden var mycket mindre på den tiden-fru Rydgren tror inte att det var mer än 15000 invånare. Det fanns stora trädgårdsanläggningar överallt. På Prennegatan var det bara kolonier på hela högra sidan, där "Nödens borg" och pensionärshemmen (2 stycken) ligger^{nu}.

Läsvanor. De köpte billiga häftade böcker och läste. Fadern läste mycket, men det var mest facklitteratur. Herr Rydgren har alltid läst mycket, han har intresserat sig mest för äventyrsböcker och reseskildringar. Han lånade på biblioteket och då och då fick han en bok i julklapp eller present. Fru Rydgren själv läste en del när hon var yngre, helst då kärleksromaner. Det fanns 15-öresböcker att köpa. Två författare som hon gärna läste var Courts Mahler och Sigge Stark. När hon bodde hemma hos sina föräldrar som barn fick hon naturligtvis rätta sig efter dem, de släckte lampan när de tyckte att det passade sedan fick läsningen vara. Alla satt runt ett bord med fotogenlampan på. Föräldrarna ansåg att det var "galenskap om de lät arbetarpojkar och -flickor läsa vidare. Ska de bli societetsfolk kanske?" Det var inte heller många från Nöden som tog studenten och de som gjorde det ansågs vara högfärdsgalna för den vita mössans skull, "men det var bara avundsjuka förstås". För flickor var det inte några problem med yrkesval förr. Det fanns bara två alternativ- att gå på fabrik eller bli jungfru. Fru Rydgren arbetade som jungfru först och sedan på fabrik, och då bodde hon hemma och betalade var vecka av den tia hon tjänade. "Med ackord blev det litet mer". Då skaffade föräldrarna

ACC. N:R

M. 16460:20.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

kläder, och gav även en slant till nöjen då och då. Men fru Rydgren dansade inte och då fanns det nästan bara bio att välja på, så nöjeskontot var inte stort. Någon studiecirkel har ingen av dem varit med i.

Nöden eller Nya stan som det också kallades låg mellan Tvärgatan och Esplanaden. Trakterna kring Skomakargatan kallades Gamla stan och området vid biblioteket var Helgonabacken. Där lasarettet nu ligger, var tidigare Sjöströms trädgård. I Nöden var det mest småhus, det fanns "knappt ett tvåvåningshus när vi var små, bara desse med fönsterkupor. Den store trädgården här nere vid Esplanaden kallade vi för Tjösens trädgård. Tjösen var en elak karl som hade den. På andra sidan Prennegatan låg Erikssons trädgård och där fanns ett litet mejeri som bara sålde mjölk. Det hette Råbyholms mejeri. De var inte ett med maskiner och sådant. Här nere bodde judar och arbetare, längre upp i stan bodde det direktörer och doktorer och de fick sköta sig själva. Någon gång kom polisen hit ner, men de hade inte så mycket att uträtta då som nu. De fulla höll sig inne men nu ska de ut och briljera". Nöden var sammansvetsat, särskilt pojkarna höll ihop. De slogs med eleverna från Katedralskolan, det var inte rådigt för dem att gå ensamma genom Nöden. Barnen där nere gick det i allmänhet ingen nöd på. "Skitta är de, men granna är de och smörmad ha de i handen alltid!" lär någon ha sagt.

Folkets Park fanns som sagt redan då och där lekplatsen vid Stadsparken nu är fanns då Parkbolaget, som brukade ha servering och dans och musik varje helg. Men det var mest fint folk som gick dit. Innan Stadsparken anlades 1907, var där bara en äng. Parken anlades i samband med en stor hantverksutställning

ACC. N:R M. 16460:21.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

som dåvarande kronprinsen invigde. Det var en riktigt fin utställning, där fanns hemslöjd, lantbruksmaskiner och allt.

Klostergatan har varit "bullis" i alla år, men förr var det kullersten.

Nere i Nöden samlades ibland några stycken och stod och språkade i grupper.

Var och en tog med sig sin kopp kaffe ut på gården efter arbetet och så satt man där och pratade en stund Pysarna slogs förstås, och så var det ju det eviga kivet mellan de judiska och svenska barnen. De skällde varandra för jude respektive svensk spottade och svor och sprang efter varandra.

Ibland var de emellertid sams och då kunde jude barnen gå hem och säga:

"Mutter ge de sixi en stycke ralli med putter på". Det betydde alltså:

"Mamma ge den svenska flickan en vetebulle med smör". Fru Rydberg berättar att hon kunde tala "judiska" när hon var liten, för hon var så ofta tillsammans med judarna. De hade så många underliga bruk. "De fick t.ex. inte koka mjölkmat och köttmat i samma grytor, utan hade två uppsättningar av allting. Till påskan skulle de skura sina grytskåp tre gånger och skrapa rent med en kniv mellan varje gång och efteråt skulle de skölja rent med kallt vatten tre gånger. Alla kärl byttes nya till påskan för det kunde bli "träff" annars, så att de inte kunde använda dem. och innan de fick sätta på påskkärlen, skulle spisen eldas röd först. Hela påskan åt de lammkött, höns och fisk och de bryggde särskilt påskdricka på humle, vatten och socker. Och så fick de osyrat bröd från Ryssland. De hade inte samma duk på bordet när de åt kött till mat som när de drack kaffe efteråt, utan de var tvugna att byta och de hade också särskilda pannor när de kokte lingon och sådant. Men de yngre judarne är inte så fromma som de var förr. Då fick de inte gå i skolan på lördagen eller åka

ACC. N:R M. 16460:22.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

tåg eller arbeta. och i judeskolan dansade ofta den niosvansade katten. Ni tror förstås inte att det är sant men det är det för jag har själv sett det. Judeskolan låg ju i huset här inne på gården. Men det var dyrt att ha sina barn där så det var inte så många som hade råd. Där fick de lära sig hebreiska. Men de fleste hade sina barn i svensk skola".

Herr Rydgrén berättar om sitt arbete, att han började som tolvåring på Dal-sjöfors linnefabrik. Där vävde han. 1910 kom han till Lund och arbetade hos Borg och söner till 1957. 1915 steg han i graderna och blev vävlagare. Han säger att det var ett ganska nervpåfrestande arbete, man måste känna till varje liten del i maskinen. Han fick även göra mönstren efter mönsterpapp. Arbetstiden var först 6-18, sedan blev det 7-19, med två timmars rast. Det blev alltså tio timmars arbetsdag, men det ändrades ju även det så småningom. Han trivdes bra med kamraterna och de brukade träffas då och då även på fritiden och ha små fester tillsammans.

Som vävare jobbade han på ackord och fick 30-35 kr. i veckan och som vävlagare hade han 65 kr. i veckan. Borgs var bra att arbeta hos.

Han var även aktiv inom fackföreningen och satt i många år i styrelsen som sekreterare och uppbördsman, och under en kort period även som ordförande. När han kom till Lund 1910 hade han en bror i sällskap. De hade vandrat ner genom Sverige och jobbat på olika fabriker, "och alltid lärde man något på varje plats". De bodde i Korsgatan i ett rum och betalade för det två kr. var i veckan i hyra. ~~var~~

ACC. N:R M. 16460:23.

Det fanns inga möjligheter att laga mat där så de åt ute. Där bodde de i tre år, sedan gifte han sig och då fick han flytta dit frun ville, nämligen Hospitalsgatan 3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND